

Az informatikai beruházás eredménye

Ügyfelek, érdekeltek

Az adott üzleti vállalkozásban az „érdekeltek” (stakeholders) fogalmának meghatározása

Amikor egy vállalkozás vagy más szervezet céljait tanulmányozzuk, két hagyományos kiindulópontot vehetünk figyelembe:

- (1) a részvényesek céljainak követése,
- (2) az érdekeltek céljainak követése.

A részvényesek céljainak követése

A részvényesek céljainak követése a részvényesek anyagi érdekeinek maximális kiszolgálását jelenti. A vállalkozásokat vezető menedzsereknek mind rövid, mind hosszú távon a profitmaximalizálásra kell törekedniük. Könyvelési és pénzügyi szempontból a vállalkozás célja a vállalat értékének maximalizálása. Ez azt jelenti, hogy a menedzsereknek annyi hasznot kell hajtaniuk a részvényeseknek, amennyit csak lehetséges. A fenti cél ismeretében az olyan beruházási döntések tekinthetők elfogadhatónak, amelyek növelik a részvények értékét.

Az érdekeltek céljainak követése

Az érdekeltek céljainak követése összetettebb célfüggvényt takar. A profitmaximalizálás hagyományosnak tekinthető célja mellett az érdekeltek céljainak követésének elve olyan célokat is magába foglal, mint az egy részvényre eső osztalék, az összbevétel, az alkalmazottak száma, a dolgozók jólétének szintje, a menedzsment elégedettsége, környezetvédelmi célok és sok egyéb más. Az érdekeltek haszna a projekt kimenetének része.

A vállalkozások rendszeresen kapcsolatba kerülnek a fogyasztókkal, a szállítókkal, kormányzati szervekkel, a dolgozók családjaival, speciális érdekcsoportokkal. A vállalkozás döntései valószínűleg az érdekeltek egy vagy több csoportját érintik.

Az alábbi példa szemlélteti ezt:

Forgatókönyv: **Az ABC Kft. költözése**

Az ABC Ltd. (Kft.) tíz éve foglalkozik kereskedelemmel Budapesten. 400 főt foglalkoztatnak a budapesti agglomerációban. A cég most eladja budapesti épületeit, s átköltözik Szegedre.

Az egyes érdekelt csoportokra gyakorolt hatás:

Budapesti dolgozók:

- potenciális létszámfelesleg;
- a családdal kapcsolatos aggodalmak;
- változások az életszínvonalban

Új dolgozók Szegeden:

- munkalehetőségek;
- képzés

Fogyasztók:

- a termék vagy szolgáltatás kínálatára gyakorolt hatások

Szállítók:

- a szállítási költségekre gyakorolt hatások;
- a Budapest környéki szállítók kereskedelmi veszteségei

Állami szervek:

- regionális fejlesztő ügynökségek;
- egyéb támogatást nyújtó ügynökségek;
- munkavállalók képzésével foglalkozó szervezetek

Egyéb csoportok:

- szegedi környezeti hatások (pl. közlekedés).

Az érdekeltek céljai követésének koncepciója szerint a vállalkozások menedzsereinek a döntéshozatal során a részvényesek mellett más csoportok érdekeire is figyelemmel kell lenniük. A koncepció azt sugallja, hogy a vállalkozások jelentős mértékben profitálhatnak abból, ha együttműködnek az érdekeltekkel úgy, hogy döntéseik során figyelembe veszik az igényeiket.

Külső ügyfél, szponzor, felhasználó

Az IT-szolgáltatásokkal kapcsolatban az „ügyfélnek” számos jelentése lehet. Utalhat azokra az emberekre, akik belülről vagy kívülről kapcsolatba kerülnek a szervezettel. Például ügyfél lehet egy külső vevő vagy egy fogyasztó, aki valamilyen szolgáltatást vesz igénybe a szervezettől, például egy szerelő szolgáltatását, aki valamilyen új rendszert épít be az ügyfélnél. De utalhat egy a szervezettől egyedileg beszerzett szoftverre vagy hardverre is. Általánosságban az ügyfél olyan fogyasztó, aki IT-szolgáltatások igénybevételére köt szerződést a szervezettel.

Az IT-szolgáltatások ügyfelére egy másik példa a belső szponzor vagy a fő döntéshozó. A fő döntéshozó akár az első számú informatikai vezető (CIO - Chief Information Officer) is lehet, aki többek között felelős az új technológiák követéséért, és a bennük rejlő, termékek és szolgáltatások előállításával kecsegtető lehetőségek értékeléséért. Az első számú informatikai vezető emellett felelős azoknak a kutatási projekteknek a kiválasztásáért, amelyekben megfelelő potenciál van a vállalat értékének növelésére.

Utolsó példánk az IT-szolgáltatások ügyfelére az IT-szolgáltatások végfelhasználója, aki az IT-t napi feladatai végrehajtására használja. Az ügyfelek támogatása az IT-szolgáltatások biztosításának összes szegmensét érintik, így a folyamatosságot, a rendelkezésre állást és a minőséget.

Ilyen típusú szolgáltatás a hálózati infrastruktúra biztosítása, a telefonszolgáltatás, az adatmenedzsment, a fájlok tárolása, felhasználói fiókok biztosítása, lehetőség a biztonsági mentésekre, ill. a végfelhasználók számára még inkább természetesnek tűnő szolgáltatások, mint a munkaállomások, e-mail-ezés, internetkapcsolat, szoftverek, nyomtatási lehetőség és audiovizuális szolgáltatások biztosítása. A felsoroltakon kívül ide tartozik minden a sikeres szolgáltatáshoz szükséges karbantartási, fejlesztési és támogatási tevékenység.

Megvalósíthatósági tanulmány

Az üzleti terv pontosan definiálja az üzleti tevékenységet, meghatározza a céljainkat, s a vállalat számára első számú igazodási pontként szolgál. Az üzleti terv elkészítéséhez fontos tanulmányozni azt, hogy a vállalat milyen tevékenységet és milyen módon végez a jövőben. A vállalat informatikai rendszerének feltérképezésével jelentősen könnyebbé válik a felmerülő igényeknek megfelelő informatikai alkalmazások kiválasztása. A megvalósíthatósági tanulmány elkészítése az üzleti tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatások fejlesztésének fontos fázisa. Különösen a nagy, magas kockázatokkal járó informatikai szolgáltatásokhoz kapcsolódó fejlesztési projekteknél jellemző a megfelelő szintű értékelés iránti igény. A megvalósíthatósági tanulmány a technikai problémákra, kihívásokra és megoldásokra koncentrálnak. Emellett elemzi a követelmények miatt felmerülő problémák potenciális megoldásait, miközben értékeli a célok teljesíthetőségét, végül leírja, és ésszerűsíti a javasolt megoldásokat.

A megvalósíthatósági tanulmány azt is értékeli, hogy a megoldás mennyire illeszkedik az üzleti tervhez, ill. a vállalkozás szükségleteihez. Pl. a megvalósíthatósági tanulmány dönthet arról, hogy egy rendelőt az új rendszer szerint hatékonyabban teljesítenek-e, mint korábban, s ez az új módszer illeszkedik-e a már elfogadott üzleti tervhez.

A megvalósíthatósági tanulmány új munkamódszerek tesztelésére használható, amelyek bevezetését az alábbiak tehetik indokolttá:

- a vállalkozás terjeszkedik, s nem tud megbirkózni a megnövekedett munkamennyiséggel;
- a szolgáltatások sebességével és minőségével kapcsolatban a vállalkozás kifogásokat és észrevételeket kap a fogyasztóitól;
- a jelenlegi rendszer már nem megfelelő;
- a jelenleg rendszer használata a technológiai fejlődés miatt feleslegessé vált;
- a versenytársaknak sokkal korszerűbb rendszerük van, ezért sokkal nagyobb részt hasítanak ki maguknak a piacon.

Gazdasági megvalósíthatóság

A gazdasági megvalósíthatóság a projekt költséghatékonyságát méri. A megvalósíthatósági tanulmány jó alapot teremt a későbbi munkára, s emellett:

- leírja a javasolt fejlesztéshez kapcsolódó régiót és a szűkebb térséget;
- leírja a projekt megvalósítási helyszínének fő jellemzőit;
- áttekinti a megvalósítás helyszínéhez kapcsoló kormányzati - önkormányzati politikát;
- definiálja az ügyfelek fejlesztési céljait.

Olyan gazdasági alternatív a legkedvezőbb, amely ötvözi a lehető legkorábbi megtérülést a lehető legnagyobb megtérüléssel és a lehető legkisebb kockázattal.

A nagyságrendi becslés segít a projekt gazdasági megvalósíthatóságának előrejelzésében, a különböző megközelítések közötti választásban, a helyszín kiválasztásában. Ezután tényezőkre bontott előrejelzéseket használunk a gazdasági megvalósíthatóság és a projektkontrollhoz szükséges előzetes költségvetés részletesebb vizsgálatához.

Műszaki megvalósíthatóság

A műszaki megvalósíthatóság magába foglalja pl. azt a kérdést, hogy ha a rendszerhez szükséges technológia elérhető, akkor mennyire lesz azt nehéz beépíteni a jelenlegi struktúrákba, és a cégnek van-e elég tapasztalata az új technológia használatához.

A technikai megvalósíthatósági tanulmány logisztikai és taktikai tanulmány arról, hogy a vállalkozás hogyan termeli, raktározza, szállítja és követi nyomon a termékeit vagy szolgáltatásait. A technikai megvalósíthatósági tanulmány kiváló eszköz a hibakeresésre és a hosszú távú tervezésre. A megvalósíthatósági tanulmány végső soron egyfajta folyamatábraként szolgálhat ahhoz, hogy a termékeket és a szolgáltatásokat hogyan fejlesszék ki, hogyan menjenek keresztül az üzleti folyamatokon ahhoz, hogy fizikailag elérjék a piacukat.

Szervezeti megvalósíthatóság

A szervezeti megvalósíthatóság olyan kérdéseket vet fel, mint:

1. Az új rendszer elég támogatással rendelkezik-e a sikeres megvalósításhoz?
2. Az új rendszer nem hoz-e indokolatlan mennyiségű változást a szervezet életében?
3. A szervezet képes-e elég gyorsan változni az új rendszer befogadásához?

A szervezeti megvalósíthatóságra jó példa lehet az IT-rendszer bevezetése: A munkatársak és a vezetőség képességei alapján a rendszer bevezethető lenne. Ilyen kérdések merülnek fel: „A munkatársak képzése többbe kerül-e, mint egy új rendszer bevezetésének költsége?”, vagy: „Az új rendszer több támogatást igényel hosszú távon, s több időt elvesz az IT-adminisztrátorok munkaidejéből?” Ha a kérdésekre adott válasz igen,

akkor a projekt vagy a pályázat nem megvalósítható.

Befektetés és megtérülés

Amikor új üzleti elképzeléseket elemzünk, nagyon fontos, hogy az új ötleteket olyan tesztnak vessük alá, amely alapján eldönthető, hogy valóban megalapozott lehetőségeket jelentenek-e a szervezet számára. Minden új ötletnek létező igényt kell kielégítenie, piacképesnek kell lennie, s megfelelő megtérülést kell biztosítania.

Kulcsfontosságú a következő kérdések megválaszolása:

- Megvalósítható-e az ötlet az adott piacon?
- Van-e kereslet a termékre vagy az elképzelésre?
- A szervezet képes-e az ötletet megvalósítani?
- A megvalósításhoz rendelkezésre áll-e a megfelelő munkaerő és a szükséges erőforrások?

A fenti kérdéseket meg kell vizsgálni, és meg kell válaszolni.

A sikeres szervezeteknek mindig a fogyasztó és a piac jár a fejükben. Megvizsgálják a piacot, meghatározhatják a piaci struktúrát, a piac méretét, a piac növekedési rátáját, a piaci kapacitást, az elérhető piaci részesedést, a költségstruktúrát és a piac belépési korlátait.

Az alábbi három modellel (mutatóval) a szervezetek értékelhetik üzleti elképzeléseiket és terveiket.

Befektetések megtérülése

A megtérülési terv kialakítására használt számos módszer egyike a befektetések megtérülésének (ROI – return of investment) vizsgálata. A pénzügyi döntéshozók arra használják a módszert, hogy a beruházás kapcsán a várt eredmények méretét és ütemezését a beruházási költségekhez viszonyítva értékeljék.

A döntéshozók keresik a lehetőségeket arra, hogy költségcsökkentéssel, bevételnöveléssel, a bevételek realizálásának felgyorsításával javítsák a ROI-t. A módszert a szervezetek széles körben használják pl. számítástechnikai rendszerek beszerzési döntései vagy járműflották vásárlása során.

A ROI kiszámítása gyakran bonyolultabb a többi feladatnál, mivel számos kapcsolódó költség és haszon nehezen megfogható.

A ROI kiszámításának képlete:

$$ROI = \frac{\text{(beruházás által generált nyereség – beruházási költség)}}{\text{beruházási költség}}$$

Belső megtérülési ráta

A gazdasági megtérülési rátaként is emlegetett belső megtérülési rátát (BMR függvény Excelben) gyakran mint diszkontrátát használják a beruházási költségvetés tervezése során. A ráta figyelembe veszi a pénz időértékét. Ez az a diszkontráta, amely mellett a projekt összes várható nettó pénzáramának jelenértéke nulla. Minél magasabb a belső megtérülési ráta, annál célszerűbb megvalósítani a projektet.

A belső megtérülési ráta a kifizetések (negatív értékek) és a bevétel (pozitív értékek) (pozitív értékek), valamint a rendszeres időszakok során bekövetkezett jövedelem (pozitív értékek) esetében kapott kamatláb.

A mutatót gyakran használják arra, hogy a várható projekteket a cég sorba rendezhesse, és megvizsgálja azokat. Tehát a legmagasabb BMR-rel rendelkező projekt a legkedvezőbb, ezért elsősorban azt érdemes megvalósítani. Leegyszerűsítve az BMR olyan növekedési rátának is tekinthető, amelyet a projekt megvalósítás esetén generálni tud.

Nettó jelenérték

A nettó jelenérték (NMÉ függvény Excelben) a bevételek és a kiadások jelenértéke közötti különbség.

Egy befektetéshez kapcsolódó pénzáramlás nettó jelenértékét adja meg a jövőbeni kifizetések (negatív értékek) és bevételek (pozitív értékek) jelen pillanatra diszkontált értéke alapján. A nettó jelenértéket a beruházási költségvetés tervezése során gyakran használják a beruházásból vagy projektből származó

lehetséges bevétel vizsgálatára. Az NPV-elemzés gyakran figyelembe veszi a projekt vagy beruházás jövőbeli bevételeinek realizálhatóságát, és így újra megméri a beruházás időértékét.

Az informatikai beruházás értéke

Mivel a szervezetek információs technológiákat vesznek igénybe, hogy megkönnyítsék az üzleti folyamatok újratervezését és az egyéb szervezeti változásokat, figyelemmel kell lenniük az ilyen technológiák közvetlen és közvetett hasznaira. A szervezeteknek az értékelési technikákat napi rendszeres tevékenységeik közé kell beilleszteniük a kívánt nyereséges üzleti teljesítmény eléréséhez. Az IT valódi hozadéka csak így mérhető hatékonyan. Az előnyök lehetnek közvetlenek és közvetettek, ahogy ez az alábbiakban olvasható.

Közvetlen előnyök

Az olyan rendszerek használata, mint amilyen a vállalati erőforrás-tervező rendszer, az adatbázis-kezelő és a számítógép által segített tervezőrendszer, növelhetik a termelékenység szintjét, csökkentheti a költségeket és javíthatja a folyamatok ütemezését. A csoportmunkát és az együttműködés új formáit is meghonosíthatja a szervezeten belül, és általában véve megújíthatja az egész szervezet tevékenységét.

Az internet-technológia segítségével további költségcsökkentések érhetők el. Az internetprotokollon keresztül történő hangátvitel (VOIP) segítségével intézhetjük a vállalat telefonhívásait, s e-maileken keresztül kommunikálhatunk a dolgozókkal és az ügyfelekkel. Az IT lebontja a kommunikáció és információcsere korlátait, hiszen lehetővé teszi, hogy adatokat és információkat küldjünk a világon bárhová, s eközben bárhonnan hatalmas mennyiségű, különböző típusú információt szerezzünk be.

Közvetett előnyök

A nem tárgyi eszközök természetüknél fogva nehezen mérhetők. Azonban számos, korábban vázolt információs rendszerrel dolgozva a szervezet olyan tudásra tehet szert, amely a leghatékonyabb erőforrás, amelyhez a szervezet hozzájuthat.

A megfelelő IT-rendszer lehetővé teszi, hogy mind a beosztottak, mind a menedzserek a munkahelytől távol is dolgozhassanak, ill. menedzselhessék a vállalatot. A munka gyakorlatának nagyobb rugalmassága magasabb motivációs szinthez, és ezért magasabb termelékenységhez vezethet, emellett javíthatja a vállalatról kialakított képet is. A közvetett előnyök értékelése házon belüli felmérésekkel vagy vezetői értekezleteken végezhető el. Ezek a megfelelő módszerek a profitszint vagy a marketingkampányok vizsgálatára is.

Az új megoldás bevezetése előtti, alatti és utáni költség-haszon elemzés

A menedzser figyelme mindig az IT beruházás költségeire és hasznára összpontosul. A dot.com robbanás idején az IT értékének elemzése átmenetileg elsikkadt, azonban a dot.com „boom” óta az IT-be való beruházás értékelése egyre fontosabb a projekt megvalósítása előtt, alatt és után is.

Minden IT-beruházás növekvő aggodalmakat okoz amiatt, hogy a beruházás vajon képes lesz-e a szervezet számára biztosítani a maximális üzleti hasznot. Információs korszakban és tudásgazdaságban élünk, de kérdés, hogy milyen árat vagyunk hajlandók fizetni az IT-megoldásokért. A nemzetgazdaságok és a vállalkozások részben a különböző rendszerek, és a rendszerek irányításának fejlesztése miatt növekednek, de minden költséget alaposan fel kell mérni.

Ha költségek és a hasznok felmérése során nem kezelik a problémákat, a projektek túlfuthatnak vagy besülhetnek anélkül, hogy a számos ígért – növekvő termelékenység, üzleti növekedés, alacsonyabb költségek és egyéb hasznok – közül bármi teljesülne.

Az IT-megoldások értékelési módszerei

A beruházások, a projektek és a rendszerek értékelése alapvetően fontos a vállalkozások folyamatos sikeréhez. Kvantitatív és kvalitatív technikák sora használható a pénzügyi és társadalmi-gazdasági értékelések során. A pontos és naprakész eredmények érdekében ezeket az értékelési technikákat a projektek kezdete

előtt, a végrehajtás idején és a projektzáráskor is lehet használni.

Elemzési technikák

Megvalósíthatósági tanulmány

A megvalósíthatósági tanulmány biztosítja az alapot a koncepció üzleti tervvé fejlesztéséhez és a ésszerűen megszervezett projektkezdéshez. Lehetővé teszi a termék / szolgáltatás / projekt gyakorlatilag valósidejű tesztelését a fontos erőforrások igénybevétele nélkül.

Befektetések megtérülése

Amikor a befektetések megtérülését vizsgáljuk, a következő kérdések segíthetik a menedzsereket abban, hogy rábólinthatnak-e a projektindításra:

Jelent-e profitot a szervezet számára?

Nem kérdőjelezi-e meg a vállalat vagy a szervezet céljait?

Melyek a befektetéshez kapcsolódó lehetséges kockázatok?

Kit érint a projekt?

Negatív vagy pozitív hatást jelent az érintettekre?

Költségvetés és kontroll

A szokványos IT-költségvetés tartalmazza a hardverek és szoftverek fenntartásához és a technológiaalapú eszközök folyamatos elértéktelenedéséhez kapcsolódó információtechnológiai költségeket. Az IT költségvetési kontrollja a beruházás megtérülésének, a rendszer teljesítményének és a szervezet jövőbeli IT-kiadásainak mérésére szolgál.

Kísérleti projektek

A kísérleti projektet arra használják, hogy felmérjék, vajon az új rendszer vagy termék úgy működik-e, ahogy tervezték. A projekt korlátozott üzleti környezetben vizsgálják, ha a rendszert korlátozott számú felhasználó számára tesszük elérhetővé. Példa lehet erre egy új weboldal közzététele. Korlátozott számú felhasználó megkapja az oldal webcímét (URL), és felkéri őket, hogy teszteljék az oldal a használhatóság és az elérhetőség szempontjából néhány biztonsági teszt (penetration test, pentest) elvégzése mellett.

Felhasználói kérdőívek

A felhasználó kérdőívek hasznos eszközök annak felmérésére, hogy a rendszerről / projektről a közvetlen felhasználók mit gondolnak. A kérdőívben feltett kérdéseknek relevánsnak kell lenniük rendszert / projektet tervező csapatot érdeklő legfontosabb kérdések szempontjából. A felhasználói kérdőíveket gyakran statisztikailag elemzik, ami mérsékelten „kemény”, objektív adatokat biztosít. Negatív adatok esetén a projekt-team módosíthatja a terveken.

Költségek és hasznok

Az IT számos lehetőséget rejt magában, pl. időkorlátok nélkül nagy távolságokra teszi lehetővé a kommunikációt, ill. információkat biztosít egyetlen gombnyomásra. Azonban a költségeket és hasznokat hol könnyű, hol nehéz mérni.

Könnyen mérhető költségek és hasznok:

Idő: a projektek rövidebb időt vesznek igénybe, ha olyan rendszereket használunk, mint amilyen az MS Project vagy az ERP-rendszerek.

Költség: szoftver- és hardverköltségek;

képzési költségek;

az automatizált rendszerek alkalmazása által generált csökkenés a munkaerőlétszámban és a bérköltésben;

a termelékenység által generált profitnövekedés.

Szolgáltatás: kiterjesztett szolgáltatások az ügyfelek számára – 24 órás bankolási és vásárlási lehetőségek.

Nehezen mérhető költségek és hasznok:

- Idő:** a megfelelő IT-alkalmazások megtalálása és testre szabása gyakran elég hosszú ideig tart.
- Frusztráció:** pszichológiai költségnek vagy „büntetésnek” tekinthető, amely a technológia alkalmazási kísérletének tapasztalataihoz kapcsolódik. Pl. idetartozik, ha valakit zavar a technológia használata, és alacsony önértékelése alakul ki a technológia sikertelen használata miatt.
- Kockázat:** a projektmenedzsmentben rejlő kockázatok / az új technológia használata okozta kudarc.